

Document	Archeologische Quickscan
Plangebied	Gemaal P. van der Sterrweg, Wieringerwaard, gemeente Hollands Kroon
Adviesnummer	22230
Opsteller(s)	A.S. de Groot (KNA Archeoloog), C.M. Soonius (senior KNA Archeoloog) & B.C. ter Steege (senior KNA Archeoloog)
Datum	23-11-2022

Advies	Voorgenomen ingrepen vrijgeven onder voorwaarde: Monitoring graafwerkzaamheden. (kosteloos)
Vervolgtraject	Oostelijk deel plangebied vrijgeven op de beleidskaart archeologie. Voor de monitoring is van belang dat Archeologie West-Friesland minstens een week van tevoren wordt geïnformeerd over de start van de werkzaamheden. Graag ontvangen wij de contactgegevens van de veroorzaker, zodat contact kan worden onderhouden over de voortgang. archeologie@hoorn.nl / 06-11648953

Archeologische Quickscan

1. Inleiding

Op verzoek van de gemeente Hollands Kroon (contactpersoon: mevr. A. Zwaag) is gekeken naar het aspect archeologie met betrekking tot het vervangen van het gemaal aan de P. van der Sterrweg in Wieringerwaard, gemeente Hollands Kroon (afb. 1).

Het Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier is van plan om het huidige gemaal aan de P. van der Sterrweg te amoveren en iets zuidelijker een nieuw gemaal te realiseren. Het nieuwe gemaal komt op een terrein van HHNK waarop resten van de oude Waardpoldermolen aanwezig zijn. Deze resten zijn in 2021 gedocumenteerd (zie paragraaf 4). Om te voorkomen dat de funderingsresten van de Waardpoldermolen weer bedekt en beschadigd raken door onkruid en bramenstruiken is destijds in samenspraak met het Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier besloten om de resten met grond af te dekken. Met betrekking tot eventuele toekomstige ontwikkelingen is geadviseerd om archeologie/erfgoed tijdig in het proces te betrekken. Onderhavige archeologische quickscan dient dit doel.

De molenresten worden niet aangetast door de geplande ontwikkeling. Het nieuwe gemaal met uitstroom komt meer oostelijk op het perceel. Tussen de oude molen en het gemaal zal een maalkom worden uitgegraven. Verder worden een opstelplaats en verschillende duikers gerealiseerd.

Het gehele plangebied heeft een oppervlakte van ca. 6.350 m². Op basis van het schetsplan krijgt de maalkom een oppervlakte van ca. 1.500 m². Het gemaal zelf wordt ca. 85 m² groot (afb.2).

Afbeelding 1. De ligging van het plangebied (rode stippellijn) op een luchtfoto (bron: PDOK).

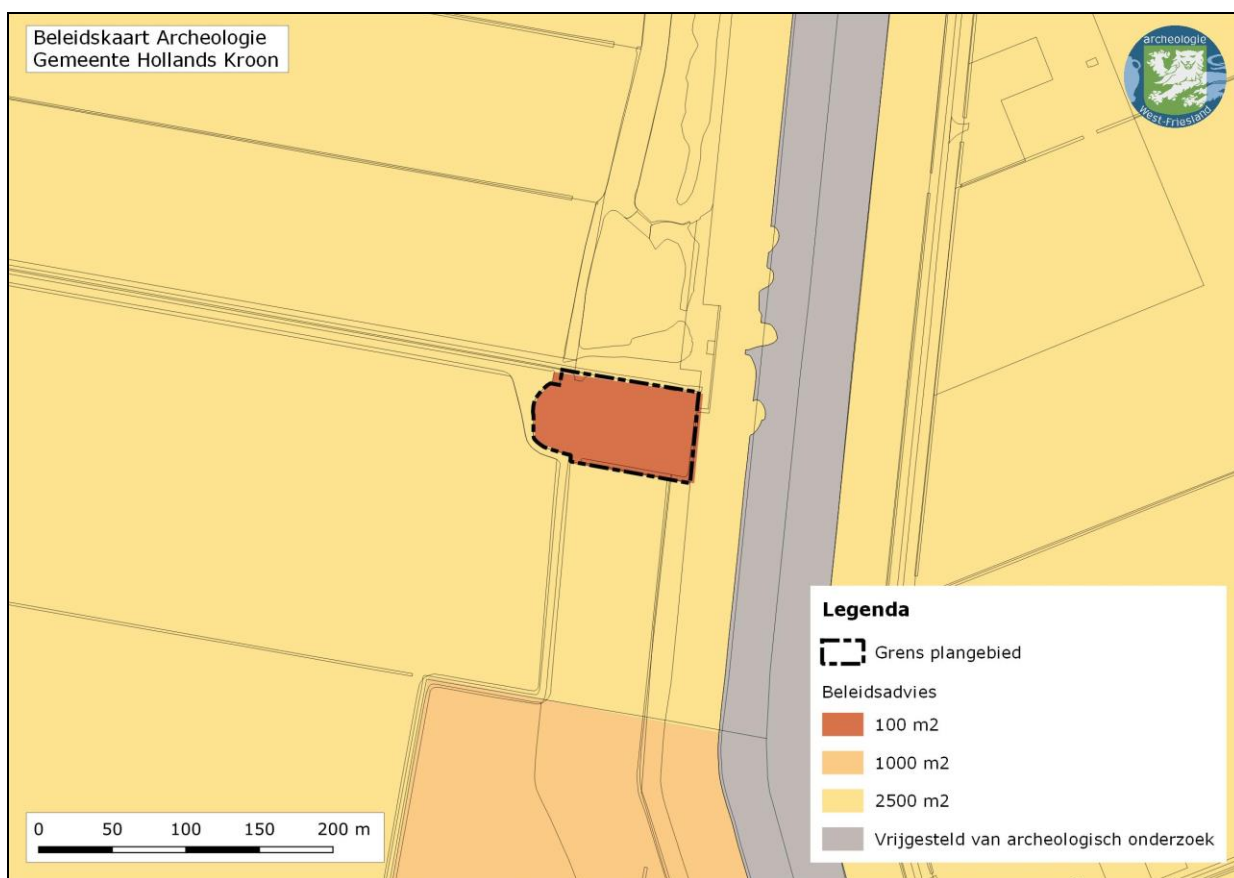
Afbeelding 2. Schets opzet nieuw gemaal met maalkom en duikers. Het huidige gemaal staat op de bovenste helft van de afbeelding.

2. Bestemmingsplan en Beleidskaart archeologie

Het plangebied valt binnen het bestemmingsplan Buitengebied Anna Paulowna 6 (vastgesteld 19-01-2009).¹ Middels het bestemmingsplan geldt binnen het plangebied een dubbelbestemming Archeologisch waardevol gebied I. Daarbij is geen vrijstellingsgrens opgenomen. Alleen als is aangetoond dat er geen archeologische waarden aanwezig zijn, dat de waarden niet onevenredig worden geschaad of dat de waarden archeologisch worden onderzocht, kan vrijstelling worden verleend.

Archeologie West-Friesland heeft voor de gemeente Hollands Kroon een archeologische beleidskaart ontwikkeld. De beleidskaart archeologie met toelichting is op 14 juli 2022 vastgesteld door de gemeenteraad.² Op de beleidskaart archeologie is aangegeven waar de bekende archeologische waarden zich bevinden en welke archeologische verwachtingen er zijn. De waarden en verwachtingen zijn gecombineerd met een beleidsadvies per zone. Uitgangspunt bij het opstellen van de beleidskaart was de niet vastgestelde kaart uit 2013.³ De grenzen van de verwachtingsgebieden, die voor de beleidskaart uit 2013 gebaseerd zijn op de Indicatieve Kaart Archeologische Waarden (IKAW), zijn grotendeels overgenomen. Voor de beleidskaart archeologie 2022 zijn de bekende waarden (op de landbodem) geheel vernieuwd.

Volgens de beleidskaart ligt het plangebied in een zone met een hoge archeologische waarde. Hier is een vrijstellingsgrens van 100 m² aan verbonden (afb. 3).

Afbeelding 3. De ligging van het plangebied (zwarte stippellijn) op de beleidskaart archeologie van de gemeente Hollands Kroon.

¹ NL.IMRO.19110000PCAPBtngbd6-.

² Schinning & Soonius 2022.

³ Cultuurcompagnie Noord-Holland 2013.

3. Cultuurhistorische achtergrond

Het gebied tussen Wieringen en de tegenwoordige Westfriese Omringdijk vormde in de Vroege Middeleeuwen een groot veengebied. Dit veenkussen werd in de Volle Middeleeuwen gekoloniseerd en ontgonnen. In de 12de eeuw brak de Zuiderzee steeds verder in. Tegen deze inbreuk werden bescheiden dijken gebouwd. De invloed van de zee nam echter verder toe. In de 13de eeuw verdrongen een aantal nederzettingen en werd veel gebied prijsgegeven. Uiteindelijk liep het gebied in de 14de eeuw grotendeels onder. De dijken gingen verloren. De bouw van een vroege polder, de Herenkoog, bood ook geen soelaas. Vóór 1434 werd de Westfriese Omringdijk teruggelegd op de huidige plaats en ontstond een nieuw deel van de Waddenzee, het Wieringer Vlak.⁴

Het plangebied ligt in de Waardpolder. De nabijgelegen Wieringerwaard is ingepolderd in 1610. Pas in 1844 werd ten oosten van de Wieringerwaard de Waardpolder ingedijkt. Om deze polder droog te houden plaatste men aan de oostzijde van de droogmakerij een vijzelmolen, werden molensloten en een boezem gegraven en werd een nieuwe dijk aangelegd. Van dit waterstaatkundige geheel zijn in het plangebied nog meerdere resten aanwezig, waaronder een deel van de molensloot, de boezem, de funderingen van de Waardpoldermolen en uiteraard de polder zelf. De funderingsresten van de molen liggen slechts enkele centimeters onder het maaiveld (zie paragraaf 4).⁵

Ten noorden en ten zuiden van het plangebied liggen in de Waardpolder een aantal AMK-terreinen van archeologische waarde vanwege het voorkomen van resten van voorlopers van de Westfriese Omringdijk en daarlangs gelegen bewoning (AMK monumentnummers 10642, 10650 t/m 10657, 10755 en 10818).

Voor het bepalen van de aanwezigheid van resten uit de Nieuwe Tijd kan gebruik worden gemaakt van historisch kaartmateriaal. De Waardpoldermolen staat afgebeeld op de kadasterkaart van 1846 (afb. 4). De molen is gebouwd in 1844-1845 en in 1928 weer afgebroken. Het is goed mogelijk dat rondom de molen bijgebouwtjes hebben gestaan. In 1879 werd een stoomgemaal gebouwd naast de molen. Vanaf 1936 vindt de bemaling van de Waardpolder plaats door middel van een elektrisch gemaal.⁶

4. Archeologische en geologische bronnen

Documentatie Waardpoldermolen

De bakstenen resten van de molenfundering zijn al aangetroffen in mei 2014 door dhr. J. van Lunsen. Ten westen van het molenfundament zijn in 2014 ook enkele vondsten gedaan. Het gaat met name om vondsten uit de tweede helft van de 19de eeuw; Fries roodbakkend (slib)aardewerk, industrieel wit aardewerk, een Duitse porseleinen pijp en een fragment Westerwald steengoed, ook wel Keulse pot genoemd. Daarnaast is een emaille bordje aangetroffen, versierd met een gespoten sjabloondecor met een molentje erop. Dit bordje dateert uit het eerste kwart van de 20ste eeuw.⁷

In 2021 zijn de aanwezige molenfunderingen op het terrein vrijgelegd en gedocumenteerd. De resten zijn daarbij alleen ingemeten en beschreven zoals ze in het reeds aanwezige vlak zichtbaar waren. Er is dus niet verdiept. Tijdens de waarneming zijn de acht vierkante penanten, de vijzelkom en vijzelbak, de keermuur, de voorwaterloop en de schoormuren gedocumenteerd (afb. 5 en 6). De resten zijn na afloop van de documentatie met grond afgedekt.⁸

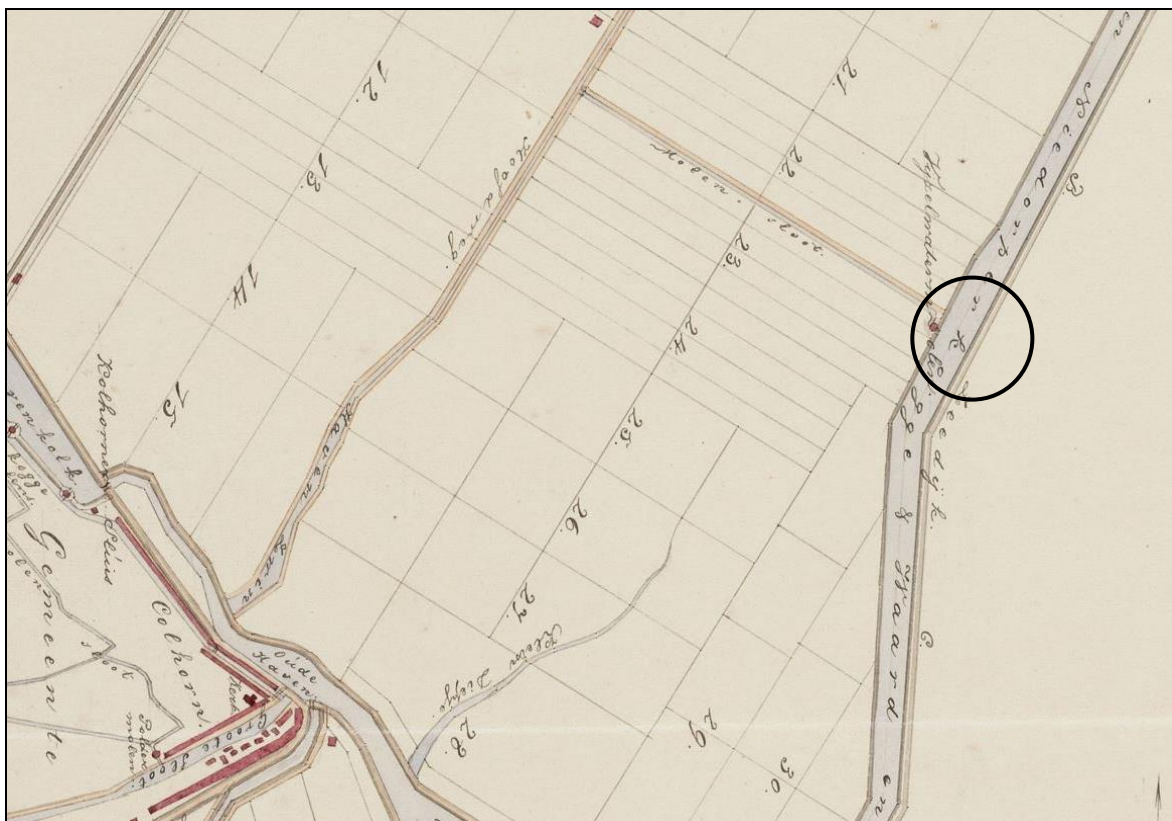
⁴ Bonke 1993; Braat 1932; Gottschalk 1971.

⁵ Ter Steege 2021.

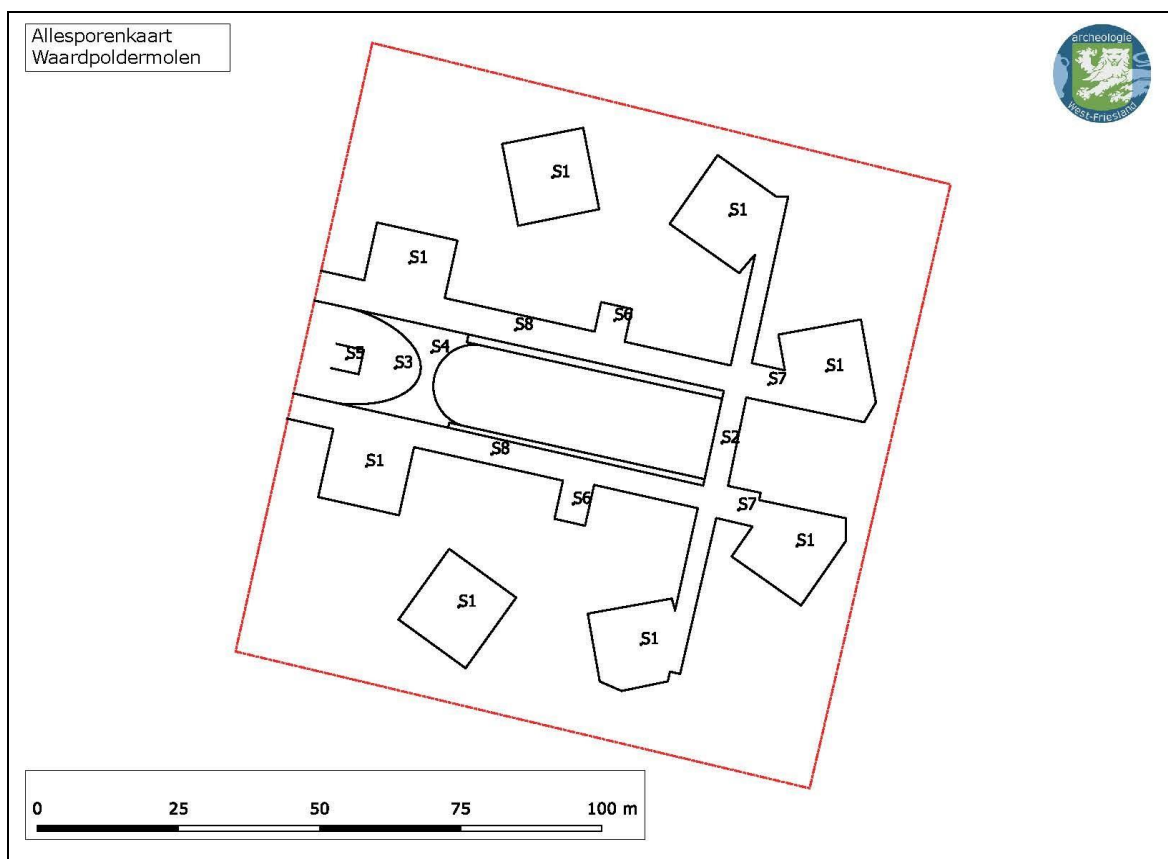
⁶ [www.molendatabase.org \(https://www.molendatabase.org/molendb.php?step=details&tbnummer=00340\)](https://www.molendatabase.org/molendb.php?step=details&tbnummer=00340).

⁷ Determinatie Wytze Stellingwerf.

⁸ Ter Steege 2021.

Afbeelding 4. Kadastrale Minuutkaart uit 1846 met de Waardpolder en de locatie van de poldermolen (zwarte cirkel).

Afbeelding 5. De allesporenkaart van de Waardpoldermolen uit 2021 (bron: AWF).

Afbeelding 6. Luchtfoto van de vrijgelegde molenresten van de Waardpoldermolen (bron: AWF).

Prehistorie

Ten noorden van de Westfriese Omringdijk zijn een ruim aantal vindplaatsen uit de Late Steentijd bekend. In de omgeving van het plangebied zijn bij Kolhorn onderzoeken in de jaren 1979 tot 1986 uitgevoerd. Hier bevinden zich twee nederzittingsconcentraties uit het Laat-Neolithicum (AMK monumentnummer 10656).⁹

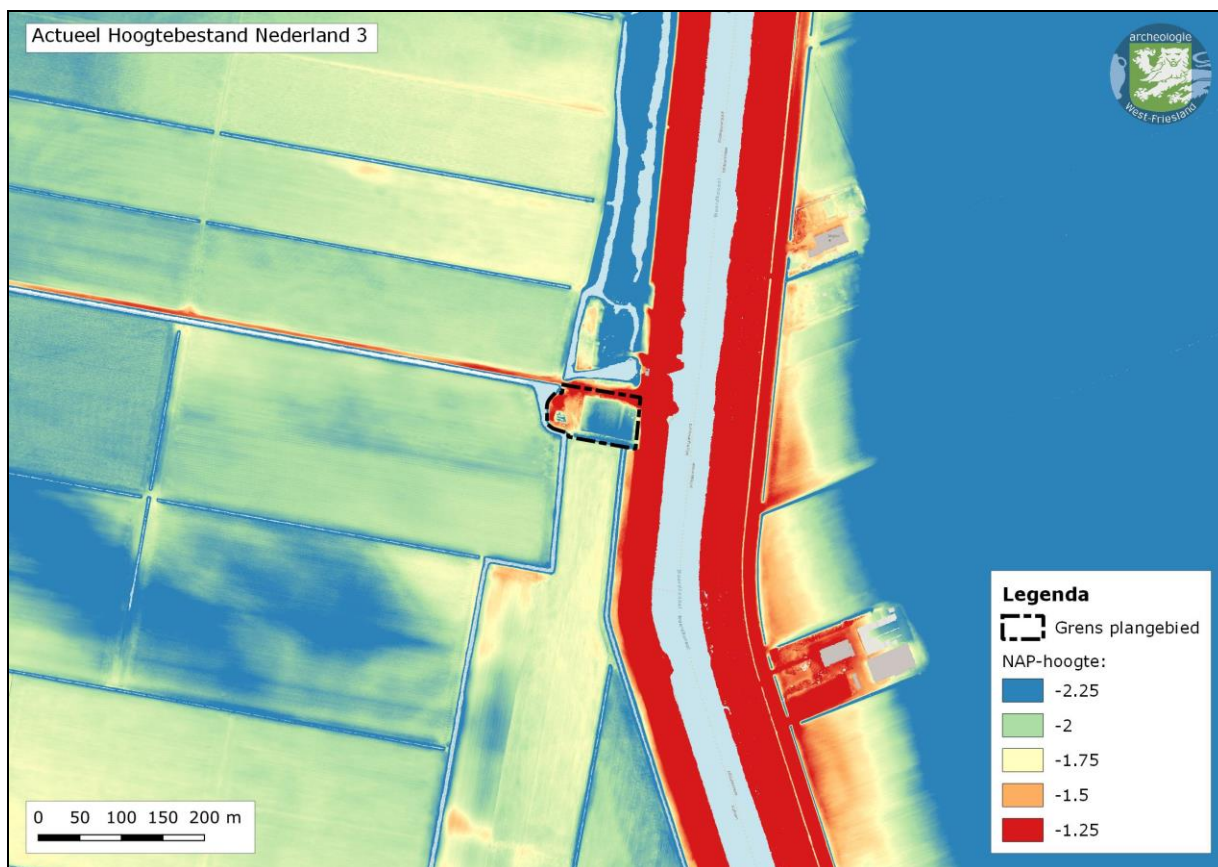
Voor de locatie van het plangebied is geen gedetailleerde bodemkaart beschikbaar. Op het Actueel Hoogtebestand Nederland is wel zichtbaar dat er hoogteverschillen bestaan in de omgeving van het plangebied. In Wieringerwaard zijn slechts enkele vondsten waargenomen uit het Laat Neolithicum.¹⁰

Op basis van bovengenoemde wordt voor de Waardpolder, buiten de bekende vindplaatsen, een middelhoge archeologische verwachting aangehouden voor vindplaatsen uit de prehistorie. Hier is op de beleidskaart archeologie een vrijstellingsgrens van 2.500 m² aan verbonden (geel op afb. 3).

Specifiek voor het plangebied geldt dat binnen een straal van ca. 800 m geen vondst- of onderzoeksmeldingen staan geregistreerd in het landelijke systeem Archis. Op het AHN is daarnaast te zien dat de oostzijde van het plangebied een stuk lager ligt dan de omringende omgeving (afb. 7). Hier lijkt een rechthoekig deel te zijn afgegraven. Dit zal eventueel aanwezige resten uit de prehistorie vermoedelijk (deels) hebben verstoord.

⁹ Van Heeringen & Theunissen 2001.

¹⁰ Husken 2006.

Abbeelding 7. De ligging van het plangebied (zwarte stippellijn) op het Actueel Hoogtebestand Nederland 3 (bron: www.ahn.nl).

5. Conclusie

Het staat in de planning om het gemaal aan de P. van der Sterrweg in Wieringerwaard te vervangen. Om dit mogelijk te maken zal een perceel van HHNK worden heringericht. Op dit perceel zijn funderingsresten van de oude Waardpoldermolen aanwezig.

Gespecificeerde archeologische verwachting

Op basis van archeologische en geologische bronnen heeft het plangebied in principe een middelhoge archeologische verwachting voor vindplaatsen uit het Laat-Neolithicum. In de buurt van Kolhorn zijn in het verleden resten uit het Laat-Neolithicum aangetroffen. De omvang van de geplande ingrepen is echter te gering om onderzoek naar een eventueel aanwezige vindplaats uit de prehistorie te rechtvaardigen. Daarbij komt dat de oostzijde van het plangebied in het verleden lijkt te zijn afgegraven. Dit zal vermoedelijk een verstoring van het bodemarchief teweeg hebben gebracht.

Binnen het plangebied worden op basis van de huidige kennis geen vindplaatsen uit de Middeleeuwen verwacht.

De Waardpolder is pas in de 19de eeuw ingepolderd. In 1844-1845 is een molen gebouwd binnen het plangebied. De resten hiervan zijn gedocumenteerd en bevinden zich nog in de ondergrond op het westelijk deel van het perceel. De geplande ontwikkeling zal deze resten niet aantasten. Ten oosten van de oude molenplaats wordt een nieuw gemaal gebouwd en een maalkom uitgegraven.

Cultuurhistorie

De goede staat van de funderingen van de Waardpoldermolen en de landschappelijke ligging geven het plangebied een hoge cultuurhistorische waarde die uniek is voor Noord-Holland. Deze waarde kan worden gebruikt om het verhaal van de waterstaatkundige geschiedenis van de Waardpolder zichtbaar te maken en te vertellen. Het huidige schetsplan doet recht aan de hier aanwezige waarden. De hoger gelegen molenplaats blijft intact en zal worden omringd door water.

6. Advies

Indien de (grondroerende) plannen ongewijzigd blijven, is nader archeologisch onderzoek in het kader van de Archeologische Monumentenzorg niet noodzakelijk. Archeologie West-Friesland adviseert de voorgenomen ingrepen vrij te geven met betrekking tot het aspect archeologie.

Ten behoeve van het doen van waarnemingen dient wel in de omgevingsvergunning te worden opgenomen dat Archeologie West-Friesland toekomstige graafwerkzaamheden wil **monitoren**.

Voor het monitoren van de graafwerkzaamheden worden geen kosten in rekening gebracht en dit zal niet tot noemenswaardige vertragingen leiden. Vondstmateriaal dat bij het uitvoeren van het werk wordt aangetroffen is (conform de Erfgoedwet, § 5.4, artikel 5.10) eigendom van de Provincie Noord-Holland en zal door Archeologie West-Friesland worden aangeleverd aan het Provinciaal depot voor archeologie van Noord-Holland te Castricum.

Het is van belang dat Archeologie West-Friesland **minstens een week van tevoren** wordt geïnformeerd over de start van de werkzaamheden (archeologie@hoorn.nl / 06-11648953). Graag ontvangen wij de contactgegevens van de veroorzaker, zodat contact kan worden onderhouden over de voortgang.

Voorgesteld wordt om het oostelijk deel van het plangebied tevens vrij te geven op de beleidskaart archeologie.

7. Bronnen

AHN4 (<http://www.ahn.nl/>)

Archis 3.0

Bonke, H., 1993. *Verdwenen dijken verdwijnen*. Haarlem.

Braat, W. C., 1932. *De archaeologie van de Wieringermeer, een bijdrage tot de geschiedenis van het ontstaan der Zuiderzee*. Leiden.

Cultuurcompagnie Noord-Holland, 2013. *Beleidsnota Archeologie gemeente Hollands Kroon*. Cultuurcompagnie Noord-Holland, Alkmaar.

Gottschalk, M. K. E., 1971. *Stormvloed en rivieroverstromingen in Nederland, deel I: de periode vóór 1400*. Assen.

Heeringen, R.M. van en E.M. Theunissen, 2001. Kwaliteitsbepalend onderzoek ten behoeve van duurzaam behoud van neolithische terreinen in West-Friesland en de Kop van Noord-Holland. *Nederlandse Archeologische Rapporten* 21. Deel 2 Site-dossiers: Kolhorn, 39-57.

Husken, S., 2006. Bureauonderzoek naar de archeologische waarde van het bestemmingsplan Buitengebied, gemeente Anna Paulowna. Wormer: Stichting Steunpunt Cultureel Erfgoed Noord-Holland.

Schinning, F.C. & C.M. Soonius, 2022. Toelichting Beleidskaart Archeologie gemeente Hollands Kroon. *West-Friese Archeologische Notities* 65. Archeologie West-Friesland, Hoorn.

Steege, B.C. ter, *Briefrapport Waardpoldermolen. P. van der Sterrweg, Wieringerwaard, gemeente Hollands Kroon (adviesnummer 21063)*. Archeologie West-Friesland, Hoorn.

Westfries Archief

Zuur, A.J., 1936. *Over de bodemkundige gesteldheid van de Wieringermeer*. Ministerie van Waterstaat ter Algemeene Landsdrukkerij, 's Gravenhage.

8. Geldigheid

Indien de (bodemroerende) plannen voor dit project worden gewijzigd na advisering, dan dienen de nieuwe plannen te worden voorgelegd aan Archeologie West-Friesland, zodat deze opnieuw kunnen worden beoordeeld. Het voorgaande advies vervalt daarmee.

Deze archeologische quickscan heeft een geldigheid van **2 jaar**. Na verloop van deze periode wordt het advies ongeldig en dient bij ontwikkelingen een nieuw archeologisch advies te worden aangevraagd. Dit geldt ook voor ongewijzigde bouwplannen.

Bovenstaand archeologisch advies is daarmee geldig tot:

23-11-2024